

เสียงจากภาพ: เส้นทางประยุกต์จากทฤษฎีสู่ปฏิบัติการจริง

ปิยรัตน์ ปันลี¹

บทคัดย่อ

Photovoice เป็นหนึ่งในวิธีวิจัยเชิงทัศนภาพที่มีบทบาทสำคัญในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิจัยเพื่อชุมชน โดยมุ่งเน้นการเสริมพลังผู้เข้าร่วมวิจัยผ่านการใช้ภาพถ่ายเป็นเครื่องมือบันทึกประสบการณ์ชีวิตและสะท้อนประเด็นทางสังคม วิธีการนี้ไม่เพียงขยายเสียงของผู้ที่ถูกละเลย แต่ยังสร้างความเป็นเจ้าของในกระบวนการวิจัย และสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายได้อย่างเป็นรูปธรรม บทความนี้อภิปรายข้อดีของ Photovoice ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งข้อพิจารณาทางจริยธรรมและความท้าทายด้านการวิเคราะห์ข้อมูลภาพ ซึ่งต้องอาศัยแนวทางที่เป็นระบบและความร่วมมือจากผู้เข้าร่วมวิจัย นอกจากนี้ บทความนี้ยังชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของ photovoice ในอนาคต โดยเน้นการบูรณาการกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อขยายขอบเขตการใช้งานในบริบทที่หลากหลาย อย่างไรก็ตาม การนำ photovoice ไปใช้ยังต้องคำนึงถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากร วัฒนธรรม และการเข้าถึงเทคโนโลยี ตลอดจนแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลที่แม่นยำและน่าเชื่อถือมากขึ้น ดังนั้น การศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปรับใช้ photovoice ในบริบทจริง จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของเครื่องมือนี้ให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพ จริยธรรมในการวิจัยเชิงทัศนภาพ ชาติพันธุ์วรรณาเชิงทัศนภาพ การเสริมพลังชุมชน

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ <Email: piyarat.pan@ku.th>

Photovoice: A Practical Journey from Theory to Practice

Piyarat Panlee²

ABSTRACT

Photovoice is a key visual research method that plays a crucial role in participatory action research (PAR) and community-based research by empowering participants to document their lived experiences and highlight social issues through photography. This approach not only amplifies the voices of marginalized groups but also fosters a sense of ownership in the research process, ultimately driving policy change in a tangible way. This article examines addressing ethical considerations and challenges in visual data analysis, which require a systematic approach and collaboration with participants. Additionally, it highlights the future potential of photovoice, particularly in integrating digital technology to expand its applicability across diverse social and cultural contexts. However, implementing photovoice must also account for limitations related to resources, cultural contexts, technological accessibility, and the need for more precise and reliable data analysis frameworks. Therefore, further research on the real-world application of photovoice will help enhance its effectiveness in responding to community needs and reinforce its role as a vital tool for driving sustainable social change.

Keywords: Photovoice, Visual Research Method (VRM), Ethics in Visual Research, Visual Ethnography, Community Empowerment

² Lecturer, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University <Email: piyarat.pan@ku.th>

บทนำ

ใน ค.ศ.2000 มีการถ่ายภาพราว 85,000 ล้านรูป แต่ใน ค.ศ.2024 ตัวเลขดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็น 1.8 ล้านล้านรูป หรือราว 5,000 ล้านภาพต่อวัน ซึ่งสะท้อนถึงบทบาทสำคัญของการถ่ายภาพในชีวิตประจำวัน เทคโนโลยีสมาร์ทโฟนเป็นปัจจัยหลักในการเปลี่ยนแปลงนี้ โดยกว่าร้อยละ 92.5 ของภาพถ่ายทั้งหมดมาจากสมาร์ทโฟน (Mays, 2024; Zhang, 2011) ความแพร่หลายของภาพถ่ายไม่เพียงส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้คน แต่ยังสร้างโอกาสใหม่ ๆ ในการนำภาพมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ตัวอย่างเช่น วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพ (Visual Research Methods: VRMs) ซึ่งได้รับความสนใจมากขึ้นในสาขาวิชามานุษยวิทยา เนื่องจากเป็นแนวทางที่สามารถจับภาพ ประสบการณ์ชีวิต และปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านสื่อทัศนภาพ (visual media) ซึ่งช่วยให้เข้าใจบริบทและความหมายที่แฝงอยู่ในพฤติกรรมของมนุษย์ (Banks, 2001) ในบรรดาวิธีการเหล่านี้ Photovoice มีความโดดเด่นในฐานะเครื่องมือที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน

Photovoice ถูกพัฒนาโดย Caroline Wang และ Mary Ann Burris ใน ค.ศ.1997 เดิมทีมีเป้าหมายเพื่อให้ประชากรกลุ่มด้อยโอกาสได้ใช้ภาพถ่ายเป็นสื่อในการแสดงออก และสะท้อนประเด็นสำคัญในชีวิตของพวกเขา (Wang & Burris, 1997) ตั้งแต่นั้นมา Photovoice ได้ขยายบทบาทไปสู่ศาสตร์ต่าง ๆ และกลายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการกระตุ้นการสนทนาเชิงวิพากษ์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้ บทความได้มุ่งสำรวจ Photovoice ในบริบทของวิธีวิจัยเชิงทัศนภาพ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วนหลัก ส่วนแรก นำเสนอภาพรวมของ VRMs และการประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ส่วนที่สอง อธิบายประวัติ ความคิดพื้นฐาน และหลักการของ Photovoice ส่วนที่สาม ตรวจสอบบทบาทของ Photovoice ในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยเน้นกระบวนการเก็บข้อมูลและการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน และส่วนสุดท้าย วิเคราะห์ประโยชน์และความท้าทายทางจริยธรรม พร้อมอภิปรายผลกระทบและข้อจำกัดของการใช้ Photovoice โดยเสนอว่า การใช้ Photovoice ไม่เพียงแต่ช่วยบันทึกและตีความปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม แต่ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ถูกมองข้ามมีส่วนร่วมในการผลิตความรู้ และสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ ยังเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพให้กับนักวิชาการที่ทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และการวิจัยเพื่อชุมชน (Community-based Research: CBR) ขยายขอบเขตของมานุษยวิทยาไปสู่แนวปฏิบัติที่เชื่อมโยงระหว่างงานวิจัยและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างแท้จริง

วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพ (Visual Research Method: VSMs)

วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในสาขาสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะในสาขามานุษยวิทยา เป็นการนำวิธีการใหม่มาปรับใช้ในการสำรวจและนำเสนอปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม ที่นักวิจัยนั้นสามารถรับข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์และปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้โดยผ่านการใช้เครื่องมือ เช่น ภาพถ่าย วิดีโอ หรือภาพวาด เป็นต้น ซึ่งจะทำให้คุณภาพโดยรวมและความลึกของการวิจัยทางมานุษยวิทยามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (Pink, 2013; Rose, 2016) ในส่วนนี้จะนำเสนอภาพโดยรวมของวิธีวิจัยเชิงทัศนภาพ และจะทำการอภิปรายถึงระเบียบวิธีต่าง ๆ ตลอดจนการประยุกต์ใช้งาน

การสำรวจวิธีวิทยา

วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพเกี่ยวกับวิธีวิทยา (methodology) อันหลากหลาย ซึ่งใช้ประโยชน์จากทัศนวัสดุ (visual materials) เป็นวิธีการหนึ่งในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพที่ใช้กันอย่างแพร่หลายที่สุด ได้แก่ การถ่ายภาพนิ่ง (photographic methods) ชาดิพันธุ์วรรณาเชิงทัศนภาพ (visual ethnography) และการสัมภาษณ์โดยใช้ภาพ (photo elicitation interviews) (Spencer, 2011; Webb & Bedi, 2020) โดยแต่ละวิธีมีแนวทางเฉพาะตัวในการรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อมูล ดังนี้

การถ่ายภาพนิ่ง เป็นวิธีการบันทึกและวิเคราะห์ประสบการณ์ชีวิตของบุคคลและชุมชน ซึ่งเหมาะอย่างยิ่งในการจับภาพองค์ประกอบที่คำพูดอธิบายได้ยาก เช่น พิธีกรรม สภาพกายแล้ง หรือความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น นักวิจัยมักใช้ภาพถ่ายที่ผู้เข้าร่วมวิจัย (research participant) ถ่ายเอง ซึ่งไม่เพียงเสริมพลัง (empower) ให้กับผู้เข้าร่วมวิจัย แต่ยังมอบข้อมูลภาพที่สะท้อนบริบทหลากหลายให้กับนักวิจัย ภาพถ่ายจึงเป็นทั้งข้อมูลและเครื่องมือในการขุดลึกลงไปในการสัมภาษณ์หรือการอภิปราย (Collier & Collier, 1986; Holm, 2014)

ชาดิพันธุ์วรรณาเชิงทัศนภาพ เป็นวิธีการผสานสื่อทัศนภาพเข้ากับกระบวนการวิจัยเชิงชาดิพันธุ์วรรณา (ethnographic research) โดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลภาพควบคู่ไปกับวิธีการชาดิพันธุ์วรรณา เช่น การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) และการสัมภาษณ์ วิธีนี้ช่วยให้นักวิจัยเข้าใจหน้าที่เชิงสัญลักษณ์และเชิงสื่อสารขององค์ประกอบภาพภายในวัฒนธรรม โดยบันทึกภาพความแตกต่างของการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่อาจถูกมองข้ามจากการบรรยายด้วยข้อความเพียงอย่างเดียว (Pink, 2013)

การสัมภาษณ์โดยใช้ภาพ เป็นวิธีที่ใช้ทัศนวัสดุในการกระตุ้นการสัมภาษณ์ วิธีนี้มีประสิทธิภาพในการดึงคำตอบที่ละเอียดและเข้มข้นจากผู้เข้าร่วมวิจัย เนื่องจากภาพสามารถกระตุ้นความทรงจำ อารมณ์ และการสะท้อนความคิดที่อาจไม่ปรากฏในการสัมภาษณ์แบบทั่วไป ภาพที่ใช้ในการสัมภาษณ์อาจเป็นภาพที่ถ่ายหรือวาดโดยผู้เข้าร่วมวิจัยหรือนักวิจัย การนำภาพมาประกอบในการสัมภาษณ์ช่วยกระตุ้นการสนทนาและทำให้ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถมีส่วนร่วมกับหัวข้อการวิจัยในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น (Banks, 2001; Collier & Collier, 1986; Harper, 2002)

กล่าวได้ว่า วิธีวิจัยเชิงทัศนศาสตร์แต่ละวิธีมีจุดเด่นเฉพาะในการสำรวจและเข้าใจความซับซ้อนของประสบการณ์มนุษย์ วิธีถ่ายภาพช่วยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยบันทึกความเป็นจริงของตนเอง ชาติพันธุ์วรรณาเชิงทัศนศาสตร์เป็นแนวทางที่ครอบคลุมและสะท้อนกลับในการวิเคราะห์วัฒนธรรม และการสัมภาษณ์โดยใช้ภาพเพิ่มความลึกและความสมบูรณ์ของข้อมูลเชิงคุณภาพ การใช้วิธีการเหล่านี้ช่วยให้นักวิจัยเข้าใจหัวข้อที่ศึกษาได้อย่างละเอียดและหลากหลายมากขึ้น

ประเภทของทัศนวัสดุ

วิธีวิจัยเชิงทัศนศาสตร์อาศัยทัศนวัสดุประเภทต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ภาพถ่าย (photograph) วิดีโอ (video) และภาพวาด (drawing) เพื่อลงลึกถึงความซับซ้อนของประสบการณ์มนุษย์ ปฏิบัติการทางวัฒนธรรม และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สื่อเหล่านี้มีข้อได้เปรียบที่แตกต่างกันในการบันทึกและตีความแง่มุมทางภาพของชีวิต ดังนี้

ภาพถ่าย เป็นทัศนวัสดุที่ใช้มากที่สุดในการวิจัย โดยทำหน้าที่เป็นข้อมูลหลักและเครื่องมือเสริมที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจในการศึกษาชาติพันธุ์วรรณา ภาพถ่ายบันทึกชีวิตประจำวัน พิธีกรรม และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเสริมคำอธิบายด้วยข้อความ ในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ภาพถ่ายเสริมพลังให้ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถเน้นสิ่งที่สำคัญสำหรับพวกเขาได้ นอกจากนี้ ภาพถ่ายยังมีบทบาทสำคัญในการสัมภาษณ์ โดยกระตุ้นการอภิปรายและเปิดเผยความหมายที่ลึกซึ้งกว่าที่มักไม่ชัดเจนในการสัมภาษณ์แบบเดิม (Clark-Ibáñez, 2007; Collier & Collier, 1986; Harper, 2002)

วิดีโอ เสนอมิติเชิงพลวัตและเชิงเวลาในการวิจัยเชิงทัศนศาสตร์ โดยสามารถจับภาพการเคลื่อนไหว เสียง และความคืบหน้าของเหตุการณ์ในช่วงเวลาต่าง ๆ ได้ มีความสำคัญในการบันทึกกระบวนการ ปฏิสัมพันธ์ และพฤติกรรมที่ยากจะบันทึกด้วยภาพนิ่งหรือข้อความเพียงอย่างเดียว การดูซ้ำและวิเคราะห์วิดีโอช่วยให้สำรวจ

ความละเอียดอ่อนในภาษากาย น้ำเสียง และลำดับเหตุการณ์ได้ นอกจากนี้ วิดีโอ ยังเป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วม โดยผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถสร้างหรือร่วมสร้าง เนื้อหาวิดีโอเพื่อแสดงมุมมองของตนเอง (Pink, 2013; Stanczak, 2007)

ภาพวาด เป็นวิธีการแสดงออกทางภาพที่สามารถจับภาพแนวคิดเชิงนามธรรม อารมณ์ และการตีความส่วนตัวที่อาจไม่สามารถถ่ายทอดได้ง่ายผ่านภาพถ่าย หรือวิดีโอ ตัวอย่างเช่น ในการวิจัยกับเด็ก การวาดภาพช่วยให้เด็ก ๆ แสดงความคิด ที่อาจแสดงออกด้วยวาจาได้ยาก ภาพวาดยังใช้ในการทำแผนที่ความคิด โดยการ วาดแผนที่หรือไดอะแกรมเพื่อแสดงความเข้าใจของตนเกี่ยวกับพื้นที่ทางสังคม หรือทางกายภาพ วิธีนี้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างแนวคิดและตำแหน่งของตน ในสภาพแวดล้อม (Mannay, 2016; Mazzetti, 2020; Mitchell, 2006)

ทั้งนี้ ทักษะแต่ละประเภทมีข้อดีที่แตกต่างกันในการสำรวจคำถามการวิจัย ภาพถ่ายให้ภาพหนึ่งที่ทรงพลัง วิดีโอจับภาพความเคลื่อนไหวและความซับซ้อนตามเวลาจริง และภาพวาดสำรวจประสบการณ์ในมิติที่นามธรรมและส่วนบุคคล การผสมผสานข้อมูล ภาพหลากหลายรูปแบบช่วยให้นักวิจัยสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมและหลากหลาย เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษาอยู่ได้

การประยุกต์ใช้และผลกระทบ

วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพกลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญในงานวิจัยทางมานุษยวิทยา ที่ให้ข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรม และพลวัตทางสังคม ซึ่งการประยุกต์ใช้ขยายขอบเขตไปไกลกว่าการรวบรวมข้อมูลเพียงอย่างเดียว หากแต่มีอิทธิพลต่อวิธีการวิเคราะห์ ดีความ และนำเสนอข้อมูล ทั้งนี้ การประยุกต์ ใช้วิธีวิจัยเชิงทัศนภาพในงานวิจัยทางมานุษยวิทยา ถูกใช้ในมานุษยวิทยาหลายรูปแบบ เพื่อสำรวจปฏิบัติการทางวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคม และประสบการณ์ ของแต่ละบุคคล (Wagner, 2012) เช่น การใช้ภาพถ่าย วิดีโอ และสื่อทัศนภาพอื่น ๆ เพื่อบันทึกกิจกรรมประจำวัน พิธีกรรม และการจัดวางพื้นที่ในชุมชน ในการวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้เข้าร่วมวิจัยใช้เครื่องมือภาพเพื่อแสดงประสบการณ์ และมุมมองของตนเอง (Wang & Burris, 1997) การสัมภาษณ์โดยใช้ภาพยังช่วยให้ ผู้เข้าร่วมวิจัยพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่เห็นและรู้สึก ซึ่งส่งผลให้ข้อมูลเชิงลึกส่วนบุคคล (Harper, 2002; Stanczak, 2007)

ในส่วน ผลกระทบต่อการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ผลกระทบของวิธีวิจัยเชิงทัศนาคือ การรวบรวมข้อมูล มีความสำคัญอย่างยิ่ง วิธีวิจัยเชิงทัศนาคือช่วยให้นักวิจัยสามารถบันทึกประสบการณ์จากมุมมองภาพ ซึ่งทำให้ข้อมูลละเอียดและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เข้าร่วมวิจัยเนื่องจากการใช้สื่อที่คุ้นเคย เช่น ภาพถ่ายหรือวิดีโอ (Pink, 2013) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงทัศนาคือไม่เพียงแต่ตีความเนื้อหาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงอารมณ์ สัญลักษณ์ และความหมาย (Pauwels, 2011) การวิเคราะห์ร่วมกันกับผู้เข้าร่วมวิจัยช่วยปรับปรุงความถูกต้องของผลการวิจัยได้ และ การเผยแพร่ผลการวิจัย สื่อภาพยังช่วยสื่อสารผลการวิจัยไปยังกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น โดยทำให้การวิจัยเข้าถึงได้ง่ายและมีผลกระทบมากขึ้น (Banks, 2001) ซึ่งกล่าวได้ว่า การใช้วิธีวิจัยเชิงทัศนาคือในการวิจัยทางมานุษยวิทยา ทำให้การวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยนำเสนอวิธีการใหม่ ๆ ในการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล วิธีการเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น และเปิดช่องทางสำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมมากขึ้น

Photovoice

เหตุใดจึงต้องเป็นภาพถ่าย

ภาพถ่ายเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์และอารมณ์ของมนุษย์ โดยสามารถข้ามผ่านอุปสรรคด้านภาษาและความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้สามารถเข้าถึงกลุ่มประชากรที่หลากหลายได้ ภาพถ่ายมักเผยให้เห็นความหมายหลายชั้นที่ยากจะอธิบายด้วยคำพูดเพียงอย่างเดียว การใช้ภาพในการแสดงผลช่วยเชื่อมโยงผู้ชมกับวัตถุ ส่งเสริมความเห็นอกเห็นใจและความเข้าใจ ซึ่งมีความสำคัญในโครงการที่เน้นชุมชนเป็นหลัก (Collier & Collier, 1986; Stanczak, 2007) พลังของภาพถ่ายในการดึงดูดชุมชนโดดเด่นเรื่องความสามารถในการกระตุ้นการสนทนาและการไตร่ตรอง ภาพสามารถกระตุ้นการสนทนาเกี่ยวกับประสบการณ์ ค่านิยม และความท้าทายร่วมกัน สร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และการแก้ปัญหาแบบร่วมกัน (Collier & Collier, 1986) ในโครงการ Photovoice สมาชิกชุมชนใช้ภาพถ่ายเพื่อบันทึกชีวิตประจำวันและสภาพแวดล้อมของพวกเขา ภาพเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาสำหรับการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาทางสังคม ช่วยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถแสดงความกังวลและความปรารถนาอย่างแท้จริงและเป็นเรื่องส่วนตัว (Wang & Burris, 1997)

อีกทั้ง ภาพถ่ายยังสามารถทำให้การผลิตความรู้มีความเป็นประชาธิปไตย โดยให้ชุมชนบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง ต่างจากวิธีการวิจัยแบบเดิมที่นักวิจัยตีความข้อมูลหลัก (Castleden & Garvin, 2008) วิธีการวิจัยเชิงทัศนภาพอย่าง Photovoice เปลี่ยนแปลงบทบาทนี้ โดยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยควบคุมการเล่าเรื่อง พวกเขาสามารถตัดสินใจว่าจะถ่ายภาพอะไรและนำเสนออย่างไร กระบวนการนี้เสริมพลังและรับประกันว่า มุมมองของพวกเขาจะถูกนำเสนออย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความถูกต้องและความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมในชุมชน

นอกจากนี้ ภาพถ่ายยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนนโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภาพถ่ายสามารถทำหน้าที่เป็นหลักฐานในการรณรงค์เพื่อสังคม โดยดึงความสนใจไปยังปัญหาที่อาจถูกมองข้าม ความรู้สึกที่ถูกกระตุ้นจากภาพถ่ายสามารถเรียกร้องการสนับสนุนจากสาธารณชนและมีอิทธิพลต่อผู้กำหนดนโยบาย ทำให้ภาพถ่ายเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมทางสังคม (social inequalities) (Harper, 2002) ตัวอย่างเช่น ภาพถ่ายที่บ้านที่กสภาพความเป็นอยู่ที่แออัดอาจกระตุ้นการสนับสนุนการปฏิรูปที่อยู่อาศัย เป็นต้น กล่าวได้ว่าภาพถ่ายไม่เพียงแต่จับภาพและถ่ายทอดความเป็นจริงที่ซับซ้อน แต่ยังเป็นเครื่องมือสำหรับการสนทนา การเสริมพลัง และการสนับสนุน ช่วยให้งานวิจัยเพื่อชุมชนมีความลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการ

Photovoice ถูกพัฒนาขึ้นใน ค.ศ.1992 โดย Caroline Wang และ Mary Ann Burris เพื่อเสริมพลังให้กับชุมชนที่ถูกกลืน โดยช่วยให้ชุมชนเหล่านั้นสามารถบันทึกและสื่อสารประสบการณ์ชีวิตของตนเองผ่านภาพถ่ายได้ (Wang & Burris, 1997) แนวคิดนี้เริ่มต้นจากกลุ่มผู้หญิงในชนบทของมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ซึ่งใช้ Photovoice บันทึกชีวิตและผลกระทบจากนโยบายต่าง ๆ ที่มีต่อพวกเขา เช่น ผู้เข้าร่วมวิจัยคนหนึ่ง อายุ 34 ปี ประกอบอาชีพชาวนา เธอเลือกบันทึกภาพผู้หญิงคนหนึ่งกำลังนั่งรองน้ำจากก๊อก เพื่อบรรยายสภาพความยากลำบากในการที่จะมีน้ำดื่มในหมู่บ้านของเธอว่าลำบากอย่างไร โดยเขียนคำบรรยายว่า น้ำดื่มเป็นปัญหาสำคัญสำหรับพื้นที่บนภูเขา ในย่านที่เธออยู่อาศัยน้ำดื่มไม่ค่อยสะอาด ถ้าต้องการน้ำดื่มไปดื่มกินในครัวเรือนก็จำเป็นต้องมารองจากก๊อกที่มีเพียง 2 ก๊อก และต้องใช้ไฟฟ้าในการที่จะปั้มน้ำขึ้นมา หากเกิดไฟดับ ปั้มน้ำไม่สามารถทำงานได้ ก็จะทำให้ไม่มีน้ำดื่มและไม่มีน้ำใช้ การดำเนินการครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงพลังของการเล่าเรื่องด้วยภาพในการถ่ายทอดความต้องการและปัญหาที่ซับซ้อนของชุมชน และกระตุ้นการสนทนาและการดำเนินการระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

นับแต่นั้นมา Photovoice ได้พัฒนาจากเครื่องมือในการเสริมพลังชุมชน (community empowerment) ที่ถูกละเลยไปสู่การเป็นตัวเร่งให้เกิดการอภิปรายและการดำเนินการในวงกว้าง กลายเป็นวิธีการวิจัยที่ได้รับการยอมรับในหลากหลายสาขา เช่น สาธารณสุข การศึกษา และการพัฒนาเมือง เป็นต้น (Catalani & Minkler, 2010) ในด้านสาธารณสุข Photovoice ถูกใช้สำรวจประสบการณ์ชีวิตของผู้ป่วยโรคเรื้อรัง โดยให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการกับอาการป่วยและการปฏิสัมพันธ์กับระบบการดูแลสุขภาพ ในด้านการศึกษา Photovoice ช่วยให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และไตร่ตรองถึงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของตนเอง (Margolis, 2004) ส่วนในสาขาศิลปะและมนุษยศาสตร์ Photovoice ถูกใช้ในการสำรวจอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมักจะใช้ควบคู่กับวิธีการเชิงคุณภาพอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (Rose, 2016) ในด้านอาชญาวิทยาและความยุติธรรมทางอาญา Photovoice เปิดโอกาสให้บุคคลที่ถูกละเลย เช่น อดีตนักโทษหรือเหยื่ออาชญากรรม บันทึกและแบ่งปันประสบการณ์ผ่านภาพ ช่วยให้เข้าใจผลกระทบของระบบยุติธรรมทางอาญาและประเด็นต่าง ๆ เช่น การฟื้นฟูและความยุติธรรมในระบบได้ลึกซึ้งขึ้น ซึ่งนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่มีข้อมูลมากขึ้น (Fitzgibbon, 2022)

โดยรวมแล้ว Photovoice ได้ขยายไปสู่บริบททางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตั้งแต่การบันทึกประสบการณ์ของชุมชนพื้นเมืองในละตินอเมริกา ไปจนถึงการสำรวจความท้าทายที่ผู้ลี้ภัยเผชิญในยุโรป (Gubrium & Harper, 2013) องค์การพัฒนาเอกชนและหน่วยงานพัฒนาระหว่างประเทศได้ใช้ Photovoice เพื่อให้ประชากรในท้องถิ่นเข้าร่วมการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เสียงของผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจากโครงการพัฒนาถูกได้ยินและผนวกเข้ากับกระบวนการตัดสินใจ นอกจากนี้ Photovoice ยังมีบทบาทสำคัญในการรณรงค์ โดยภาพถ่ายที่ผู้เข้าร่วมวิจัยจะถูกใช้ในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความยุติธรรมทางสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก (Wang, 2006)

กล่าวได้ว่า Photovoice ที่เริ่มต้นจากโครงการที่มุ่งเน้นการส่งเสริมศักยภาพของสตรีชนบทในประเทศจีน ได้พัฒนาสู่การเป็นเครื่องมือและวิธีการวิจัยที่ได้รับการยอมรับทั่วโลก และยังคงเป็นวิธีการที่ทรงพลังในการขยายเสียงของผู้ด้อยโอกาสและเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากวิวัฒนาการของ Photovoice ดังกล่าว ทำให้เห็นถึงรากฐานที่มีความแข็งแกร่งทางทฤษฎีและการแนะนำแนวทางโดยมีหลักการสำคัญที่ทำให้มั่นใจได้ถึงประสิทธิภาพในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

รากฐานทางแนวคิด

Photovoice นั้น มีรากฐานแนวคิดที่สำคัญ คือการเสริมพลัง (empowerment) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวคิดเรื่องจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ (critical consciousness) ของ Paulo Freire นักปรัชญาและนักการศึกษาชาวบราซิล ซึ่งเน้นย้ำถึงความสำคัญของการที่บุคคลต่าง ๆ จะต้องรับรู้และท้าทายเงื่อนไขทางสังคมและการเมืองที่หล่อหลอมชีวิตของพวกเขา (Wang & Burris, 1997) ทฤษฎีของ Freire แสดงให้เห็นว่า กลุ่มที่ถูกกลั่นแกล้งสามารถตระหนักถึงสถานการณ์ของตนเองและดำเนินการร่วมกันเพื่อแก้ไขความไม่เท่าเทียมกันผ่านการไตร่ตรองและการสนทนาเชิงวิพากษ์วิจารณ์ (Freire, 1970) การเสริมพลังด้วย Photovoice ไม่ได้หมายความว่าเพิ่มความสามารถในการทำงานของบุคคลแต่ละคนเท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงการเสริมพลังร่วมกัน (collective empowerment) และมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในวงกว้างมากขึ้นผ่านการอภิปรายกลุ่มและการนำเสนอผลงานของตนเอง (Bradbury, 2015) สอดคล้องกับ PAR ซึ่งเป็นการวิจัยที่ดำเนินการร่วมกับและเพื่อผู้คน มากกว่าดำเนินการกับผู้คน

หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญของ Photovoice คือการใช้พลังของการเล่าเรื่องด้วยภาพในการถ่ายทอดความต้องการและปัญหาของชุมชน ส่งผลให้เกิดการสนทนาและการดำเนินการระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หนึ่งในหลักการหลักคือ *การเสริมพลังให้กับผู้เข้าร่วมวิจัย* (participant empowerment) ซึ่งเปลี่ยนบทบาทของผู้เข้าร่วมวิจัยจากผู้ถูกกระทำที่เฉยเมย (passive) เป็นผู้สร้างความรู้ร่วม (active) พวกเขาใช้อำนาจในการบันทึกและถ่ายทอดความเป็นจริงของตนเองผ่านภาพถ่าย ซึ่งมักจะสื่อสารได้ลึกซึ้งกว่าคำพูดหรือลายลักษณ์อักษรแบบเดิม ๆ (Wang & Burris, 1997)

อีกหลักการสำคัญคือ *การรวบรวมข้อมูลร่วมกัน* (collaborative data collection) ซึ่งถือเป็นหัวใจของ Photovoice ผู้เข้าร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดคำถาม ไปจนถึงการวิเคราะห์และเผยแพร่ผลการวิจัย ความร่วมมือนี้ทำให้การวิจัยสะท้อนประสบการณ์จริงของผู้เข้าร่วมวิจัยและเป็นส่วนสำคัญในการตีความข้อมูล พวกเขาท้าทายสมมติฐานของนักวิจัยและมีส่วนในการทำความเข้าใจหัวข้อการวิจัยที่ครอบคลุมมากขึ้น (Wang, 2006)

การเล่าเรื่องด้วยภาพ (visual storytelling) เป็นหลักการพื้นฐานอีกประการหนึ่งของ Photovoice ซึ่งเน้นพลังของภาพในการถ่ายทอดปัญหาสังคมที่ซับซ้อนและประสบการณ์ส่วนตัว การเล่าเรื่องด้วยภาพใน Photovoice ไม่ใช่แค่การถ่ายภาพ

ธรรมดา แต่ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างเรื่องราวที่ให้บริบทและความหมายกับภาพ ผู้เข้าร่วมวิจัยแบ่งปันเรื่องราวเบื้องหลังภาพถ่าย ซึ่งช่วยเพิ่มความลึกของข้อมูล และทำให้ประเด็นที่ศึกษามีความเป็นมนุษย์มากขึ้น ทำให้ประเด็นเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องและน่าสนใจสำหรับผู้ชมในวงกว้างมากขึ้น (Castleden & Garvin, 2008)

โดยสรุป Photovoice เป็นวิธีการที่มีรากฐานมาจากการเสริมพลังผู้เข้าร่วมวิจัย การรวบรวมข้อมูลร่วมกัน และการเล่าเรื่องผ่านภาพ วิทยาการทางประวัติศาสตร์และรากฐานแนวคิดของ Photovoice เน้นย้ำถึงบทบาทในการขยายเสียงของผู้ถูกละเลยและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้ Photovoice เป็นเครื่องมืออเนกประสงค์ที่พัฒนาหลักการเหล่านี้เข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Wang & Burris, 1997; Wang & Redwood-Jones, 2001)

Photovoice และงานชุมชน (Photovoice and community work)

ภาพถ่ายเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างการมองเห็น และถ่ายทอดความเป็นจริงทางสังคมที่ซับซ้อนได้ กระบวนการ Photovoice ประกอบด้วยการวางแผน การทำงานภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ดังนี้

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การวางแผนและการเตรียมการ Photovoice

การวางแผนและการเตรียมการอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย อย่างชัดเจน และปรับให้สอดคล้องกับเป้าหมายของชุมชนที่เข้าร่วมเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้แน่ใจว่าโครงการสะท้อนประสบการณ์ชีวิตและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพวกเขา Photovoice จึงมอบอำนาจให้ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถถ่ายภาพที่สะท้อนถึงความกังวลส่วนตัวและส่วนรวมที่มี ทำให้ขั้นตอนการวางแผนจำเป็นต้องมีการหารือร่วมกันกับสมาชิกในชุมชน (Jarldorn, 2018; Wang & Burris, 1997)

หลังจากกำหนดวัตถุประสงค์แล้ว การคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยที่เป็นตัวแทนของความหลากหลายของชุมชนถือเป็นขั้นตอนสำคัญ ปัจจัยต่าง ๆ เช่น อายุ เพศ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และภูมิหลังทางวัฒนธรรมต้องได้รับการพิจารณาเพื่อบันทึกมุมมองที่หลากหลาย การฝึกอบรมผู้เข้าร่วมวิจัยในการใช้กล้องและประเด็นทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งสำคัญ ผู้เข้าร่วมวิจัยควรมีความรู้เกี่ยวกับความยินยอมโดยสมัครใจ (informed consent) ความเป็นส่วนตัว (privacy)

และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากภาพถ่ายของพวกเขา การฝึกอบรมนี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยรับรู้ถึงความรับผิดชอบและจริยธรรมในการทำงานของพวกเขา (Godden, 2020; Harper, 2002; Jarldorn, 2018)

การวางแผนด้านโลจิสติกส์ (logistical planning) เป็นสิ่งสำคัญที่นักวิจัยต้องตระหนักในการกำหนดระยะเวลา จัดหาทรัพยากรที่จำเป็น และเตรียมรับความท้าทายที่อาจเกิดขึ้น การกำหนดระยะเวลาที่สมจริงเป็นสิ่งสำคัญเนื่องจาก Photovoice ต้องการเวลาในการถ่ายภาพที่มีความหมาย การไตร่ตรองและการอภิปรายร่วมกัน การจัดเตรียมกล้อง อุปกรณ์จัดเก็บข้อมูล และพื้นที่ประชุมให้พร้อมและปลอดภัยเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงแผนฉุกเฉินสำหรับอุปกรณ์ขัดข้องหรือการถอนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัย (Spencer, 2011; Stanczak, 2007)

การกำหนดกรอบการทำงาน ที่ชัดเจนสำหรับการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ นักวิจัยต้องตัดสินใจว่าจะรวบรวม จัดเก็บ และวิเคราะห์ภาพอย่างไร และจะพาดำเนินการของผู้เข้าร่วมวิจัยกับภาพถ่ายของพวกเขาอย่างไร หนึ่งในกรอบการทำงานที่เหมาะสมคือการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้เข้าร่วมวิจัยมีบทบาทสำคัญในการตีความและอภิปรายความหมายของภาพ (Collier & Collier, 1986; Wang & Burris, 1997)

จะเห็นได้ว่า การวางแผนและเตรียมการอย่างละเอียดถี่ถ้วน ถือเป็นส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย ทั้งการกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การคัดเลือกและฝึกอบรมผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างรอบคอบ การวางแผนด้านโลจิสติกส์ และการกำหนดกรอบการทำงานสำหรับการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนี้จะช่วยให้นักวิจัยสามารถสร้างรากฐานที่มั่นคงสำหรับการวิจัยที่มีความหมายและมีผลกระทบได้

เทคนิคการทำงานภาคสนาม

การทำงานภาคสนาม (fieldwork) เป็นขั้นตอนที่สำคัญของ Photovoice เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการนำแผนการวิจัยไปใช้ในสถานการณ์จริง *การสร้างควมไว้วางใจและความสัมพันธ์* (building trust and rapport) กับสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมวิจัยรู้สึกสบายใจในการแบ่งปันเรื่องราวและรูปภาพของพวกเขา การสื่อสารที่เปิดกว้างและความไวทางวัฒนธรรม (cultural sensitivity) เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างความไว้วางใจ (Mannay, 2016; Mitchell, 2006)

การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participant observation) ช่วยให้นักวิจัยเข้าใจบริบทที่ผู้เข้าร่วมวิจัยถ่ายภาพได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยการฝังตัวในชุมชน นักวิจัยสามารถสังเกตปัจจัยที่ไม่ใช่คำพูดและพลวัตทางสังคมที่ส่งผลต่อการถ่ายภาพ (Pink, 2013; Rose, 2016) นอกจากนี้ การตรวจสอบและสรุปผล ด้วยการประชุมเป็นระยะกับผู้เข้าร่วมวิจัยเพื่อไตร่ตรองประสบการณ์ รับข้อเสนอแนะ และพูดคุยเกี่ยวกับความท้าทายเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อรักษาแรงจูงใจและการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมวิจัย โดยเฉพาะในโครงการระยะยาว (Strack, Magill, & McDonagh, 2004)

ขณะเดียวกัน นักวิจัยต้องมั่นใจว่าผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ได้ เช่น กล้อง การ์ดหน่วยความจำ (memory cards) และแบตเตอรี่ รวมถึงการจัดระเบียบและจัดเก็บข้อมูลอย่างปลอดภัย เช่น การจัดการไฟล์ดิจิทัล (digital files) และ การมีความยืดหยุ่น เป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากอาจเกิดสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด ทำให้นักวิจัยต้องปรับแผนการหรือวิธีการเพื่อรองรับความต้องการของผู้เข้าร่วมวิจัย (Wagner, 2012; Webb & Bedi, 2020) กล่าวได้ว่าเทคนิคการทำงานภาคสนามที่มีประสิทธิภาพในการใช้ Photovoice นั้นมีพื้นฐานมาจากการสร้างความไว้วางใจ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ การจัดการด้านโลจิสติกส์ และความสามารถในการปรับตัว เทคนิคเหล่านี้ไม่เพียงแต่รองรับการรวบรวมข้อมูลภาพที่มีความหมายเท่านั้น แต่ยังช่วยให้แน่ใจว่ากระบวนการวิจัยเป็นไปตามจริยธรรม มีส่วนร่วม และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอีกด้วย

การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล ใน Photovoice ต้องรักษาสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมวิจัยและมาตรฐานทางวิชาการที่เคร่งครัด กระบวนการเริ่มด้วยการให้ผู้เข้าร่วมวิจัยถ่ายภาพที่สะท้อนมุมมองของพวกเขาต่อประเด็นที่กำหนดไว้ ภาพเหล่านี้จะถูกระบุเชิงบริบทผ่านคำบรรยายที่ผู้เข้าร่วมวิจัยจัดทำเอง การให้ผู้เข้าร่วมวิจัยมีอิสระในการเลือกสิ่งที่จะถ่ายภาพช่วยให้พวกเขาสามารถแสดงออกอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างจากวิธีการวิจัยแบบเดิมที่นักวิจัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูล การที่ผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นผู้กำหนดกระบวนการเองทำให้ผลลัพธ์มีความหมายและเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมมากขึ้น (Pink, 2013; Spencer, 2011)

หลังจากการรวบรวมข้อมูล กระบวนการวิเคราะห์จะดำเนินการแบบร่วมมือกันระหว่างผู้เข้าร่วมและนักวิจัย ผ่านการอภิปรายกลุ่ม การสัมภาษณ์ หรือการอบรมเชิงปฏิบัติการ ผู้เข้าร่วมวิจัยจะอธิบายความสำคัญของภาพและเรื่องราวที่อยู่เบื้องหลัง แนวทางนี้ไม่เพียงยืนยันการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมวิจัย แต่ยังเพิ่มความลึกของการวิเคราะห์ด้วยการรวมมุมมองที่หลากหลาย (Gubrium & Harper, 2013) นักวิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงหัวข้อ โดยระบุรูปแบบและข้อมูลเชิงลึกที่เกิดขึ้น การเข้ารหัสเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยจัดหมวดหมู่และตีความข้อมูล (Rose, 2016; Wagner, 2012)

ตลอดกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล จริยธรรมถือเป็นสิ่งสำคัญ นักวิจัยต้องปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมวิจัย โดยเฉพาะในหัวข้อที่ละเอียดอ่อน ซึ่งรวมถึงการขอความยินยอมในการใช้รูปภาพและคำบรรยาย การทำให้ข้อมูลไม่ระบุตัวตน และการรักษาเสียงของผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นศูนย์กลางในการตีความข้อมูล (Webb & Bedi, 2020) ท้ายที่สุด การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจาก Photovoice เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมวิจัยในขณะที่รักษามาตรฐานการวิเคราะห์ที่เคร่งครัดไว้ การบูรณาการข้อมูลภาพและคำบรรยายและการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมวิจัยในการวิเคราะห์ช่วยให้ช่วยให้นักวิจัยได้รับข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่า แข็งแกร่งทางวิชาการ และมีจริยธรรมครบถ้วน

ประโยชน์และข้อควรพิจารณาทางจริยธรรมของ Photovoice ในการวิจัย

Photovoice เป็นวิธีการวิจัยภาพแบบมีส่วนร่วมที่มีประโยชน์มากในการวิจัย แต่ก็มีข้อควรพิจารณาและความท้าทายทางจริยธรรมที่ต้องคำนึงถึงด้วย ในส่วนนี้จะอธิบายถึงประโยชน์และข้อกังวลทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ Photovoice โดยเริ่มจากข้อดีในการเสริมพลังให้ผู้เข้าร่วมวิจัย จากนั้นจะตรวจสอบข้อกังวลทางจริยธรรมที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนี้

ประโยชน์ของ Photovoice ในการวิจัยทางมานุษยวิทยา

Photovoice มีข้อดีหลายประการในด้านการเสริมพลังให้ผู้เข้าร่วมวิจัย และอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมทางนโยบาย นอกจากนี้ยังสามารถเพิ่มความลึกของข้อมูลและผลกระทบต่อการบริบททางสังคมและนโยบายที่กว้างขึ้นได้

การเสริมพลังแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย

Photovoice ต่างจากการวิจัยแบบเดิมที่ผู้เข้าร่วมวิจัยมักมีบทบาทเชิงรับ โดยเป็นการวิจัยที่ทำให้ผู้เข้าร่วมวิจัยมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและเสริมสร้างความเป็นเจ้าของและการตัดสินใจในกระบวนการวิจัย ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถควบคุมการนำเสนอเรื่องราวของตนเอง ซึ่งเปลี่ยนสมดุลอำนาจจากนักวิจัยไปยังผู้เข้าร่วมวิจัย ช่วยให้พวกเขาถ่ายทอดอารมณ์และประสบการณ์ที่ซับซ้อน และเสริมสร้างอัตลักษณ์และความสามัคคีภายในชุมชน (Catalani & Minkler, 2010; Strack, Magill, & McDonagh, 2004; Teti, Murray, & Johnson, 2012)

อำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมด้านนโยบาย

Photovoice ช่วยให้ชุมชนที่ถูกกลายเลสามารถบันทึกและถ่ายทอดประสบการณ์จริงของตนเองผ่านภาพถ่าย ซึ่งสร้างหลักฐานที่มีพลังและสะท้อนอารมณ์ให้กับผู้กำหนดนโยบาย ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ชัดเจนจากผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงสามารถเสริมสร้างความเข้าใจในปัญหาได้ลึกซึ้งขึ้น และกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (Catalani & Minkler, 2010; Wang & Redwood-Jones, 2001) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลการค้นพบยังช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของหลักฐานที่นำเสนอและช่วยให้ชุมชนติดตามและประเมินผลกระทบของนโยบายได้ (Latz, 2017; Wang & Burris, 1997)

ข้อควรพิจารณาและความท้าทายทางจริยธรรมของ Photovoice ในการวิจัย

แม้ Photovoice จะมีประโยชน์มาก แต่ก็มีข้อควรพิจารณาและความท้าทายทางจริยธรรมที่ต้องพิจารณา โดยเฉพาะความซับซ้อนในการวิเคราะห์ข้อมูลและความต้องการทรัพยากรจำนวนมาก

ความซับซ้อนของการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล Photovoice ต้องคำนึงถึงความถูกต้องของคำบรรยายของผู้เข้าร่วมวิจัยและการตีความทางวิชาการอย่างเคร่งครัด ความรับผิดชอบสองประการนี้อาจนำไปสู่อคติและความซับซ้อนในการเข้ารหัสและจัดหมวดหมู่ข้อมูลภาพ (Dodd, 2020; Gubrium & Harper, 2013) การรักษาความสมบูรณ์ของเรื่องราวและความน่าเชื่อถือของการเข้ารหัสจึงจำเป็นต้องใช้เวลาและทรัพยากรจำนวนมาก (Harrison, 2014)

ความต้องการทรัพยากร

การนำ Photovoice มาใช้ในการวิจัยต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมาก ทั้งใน ด้านเงินทุนและทรัพยากรบุคคล ความท้าทายหลักคือการลงทุนด้านเวลาที่จำเป็น สำหรับแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ ซึ่งรวมถึงการวางแผน ดำเนินการภาคสนาม การฝึกอบรมผู้เข้าร่วมวิจัย การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ การดำเนินงานนี้ มักต้องการบุคลากรเพิ่มเติมหรือต้องเพิ่มชั่วโมงการทำงานของทีม ส่งผลให้ต้นทุน โครงการสูงขึ้น (Switzer & Flicker, 2021) นอกจากนี้ ทรัพยากรทางการเงินยังรวมถึง ค่าใช้จ่ายสำหรับวัสดุ อุปกรณ์กล้อง ซอฟต์แวร์ และเงินช่วยเหลือผู้เข้าร่วมวิจัย ซึ่งอาจสูงเกินไปสำหรับบางสถานที่วิจัย โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมที่มีทรัพยากรต่ำ (Catalani & Minkler, 2010) นักวิจัยจึงต้องพิจารณาความต้องการนี้เพื่อให้โครงการ มีความเป็นไปได้และยั่งยืน

นอกจากนี้ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่มีคุณภาพสูงมักต้องใช้ทักษะ และความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง นักวิจัยต้องเชี่ยวชาญทั้งในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และวิธีวิจัยเชิงทัศน์ ซึ่งอาจต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระดับมืออาชีพ หรือปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญ (Jarldorn, 2018) ความซับซ้อนในการผสานข้อมูลภาพ และข้อความเข้ากับการค้นพบที่เชื่อมโยงกัน ทำให้ภาระด้านทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ แม้ว่า Photovoice ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับมุมมองของชุมชน แต่ก็ต้องใช้ การลงทุนอย่างมากในแง่ของเวลา การเงิน และความเชี่ยวชาญ การตอบสนอง ความต้องการทรัพยากรเหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำเนินการ Photovoice ให้ประสบความสำเร็จ

ในท้ายนี้ Photovoice มีประโยชน์อย่างมาก เช่น การเสริมพลังให้กับผู้เข้าร่วมวิจัย และอำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วมในนโยบาย ขณะเดียวกันก็สร้างความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับความซับซ้อนของการวิเคราะห์ข้อมูลและความต้องการ ทรัพยากร ลักษณะการใช้ทรัพยากรอย่างเข้มข้นและความซับซ้อนในการผสานรวม ข้อมูลภาพและคำบรรยายนี้ ต้องการการวางแผนและการสนับสนุนอย่างรอบคอบ เพื่อให้โครงการวิจัยมีประสิทธิภาพและความยั่งยืนสูงสุด (Jarldorn, 2018; Wang & Burris, 1997)

บทส่งท้าย

บทความนี้ได้เสนอแง่มุมสำคัญของวิธีวิจัยเชิงทัศนศึกษา โดยเน้นที่ Photovoice ซึ่งมีบทบาทสำคัญใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิจัยเพื่อชุมชน (CBR) จุดเด่นของ Photovoice คือการเสริมพลังให้ผู้เข้าร่วมวิจัย โดยเปิดโอกาสให้พวกเขาได้ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านสื่อภาพ และกระตุ้นให้ผู้กำหนดนโยบายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นอกจากนี้ วิธีการนี้ยังมีความยืดหยุ่นสูง สามารถปรับใช้ให้เหมาะกับบริบททางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงช่วยส่งเสริมการไตร่ตรองและการสนทนาในกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย

ในอนาคตการใช้ Photovoice ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล (digital platforms) อาจเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการขยายขอบเขตการเข้าถึงและเพิ่มอิทธิพลของเสียงจากชุมชนที่ถูกกลืนเลย ตัวอย่างเช่น การใช้ Instagram Facebook Tiktok เป็นแพลตฟอร์มในการเผยแพร่ภาพถ่าย เพื่อให้สังคมได้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหาของชุมชน การผสาน Photovoice กับการเล่าเรื่องดิจิทัล (digital storytelling) หรือการใช้สื่อภาพ วิดีโอ และเสียง เพื่อทำให้การเล่าเรื่องมีความลึกในเนื้อหามากขึ้น ตัวอย่างเช่น การศึกษาเรื่องสุขภาวะและเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น ความรุนแรงในครอบครัว หรือปัญหาการถือครองที่ดิน อาจช่วยเพิ่มมิติของการรวบรวมข้อมูลและการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมวิจัยมากขึ้น อีกประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนา คือ แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลภาพ ที่ถึงแม้ว่าวิธีการปัจจุบันจะให้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่า แต่ยังคงขาดมาตรฐานที่ชัดเจน จำเป็นต้องมีกรอบการวิเคราะห์ที่เป็นระบบมากขึ้น เพื่อเพิ่มความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา นอกจากนี้ ควรพิจารณาวิธีการผสาน Photovoice กับเครื่องมือการวิจัยอื่น ๆ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมและหลากหลายมิติ ขณะเดียวกัน การใช้ Photovoice ยังมี ข้อท้าทายด้านจริยธรรม ที่ต้องให้ความสำคัญ เช่น ความเป็นส่วนตัว การให้ความยินยอม และการตีความภาพ การพัฒนาแนวทางจริยธรรมเฉพาะสำหรับงานวิจัยลักษณะนี้ จึงเป็นประเด็นที่ควรผลักดันควบคู่กันในอนาคต เพื่อคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างแท้จริงในระยะยาว

นอกจากนี้ การศึกษา Photovoice ในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่แตกต่างกัน เป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการสำรวจเพิ่มเติม โดยเฉพาะในบริบทที่การเข้าถึงเทคโนโลยีมีข้อจำกัด หากสามารถปรับใช้ Photovoice ให้เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกันเหล่านี้ ย่อมช่วยขยายขอบเขตการใช้งานและเพิ่มศักยภาพของเครื่องมือนี้

ในระดับสากล เช่นเดียวกันกับการวิจัยในอนาคตควรมุ่งเน้นไปที่ผลกระทบระยะยาวของ Photovoice ทั้งต่อผู้เข้าร่วมวิจัย ชุมชน งานวิจัย และนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะบทบาทในการพัฒนานโยบายและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยั่งยืน ตัวอย่างเช่น ความเป็นไปได้ของการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาชุมชน การพัฒนาแนวทางการสร้างพื้นที่สื่อสารระหว่างประชาชนและภาครัฐ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับ Photovoice นี้ไม่เพียงช่วยเพิ่มคุณค่าเชิงวิชาการ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีความหมายและยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้พัฒนาขึ้นจากการบรรยายพิเศษหัวข้อ “Photovoice” ซึ่งจัดขึ้นในรายวิชา 01461495 การศึกษาค้นคว้าอิสระ และรายวิชา 01461497 สัมมนาภาคปลาย ปีการศึกษา 2564 เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2564 โดยภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณศรัญญาภรณ์ ไชลิตกุล บรรณารักษ์ชำนาญการ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับการสนับสนุนด้านบริการสารสนเทศและการวิจัยอย่างต่อเนื่องด้วยดีเสมอมา

References

- Banks, M. (2001). *Visual methods in social research*. London: Sage.
- Bradbury, H. (2015). *The SAGE Handbook of action research* (3rd ed.). London: Sage.
- Castleden, H., & Garvin, T. (2008). Modifying photovoice for community-based participatory indigenous research. *Social Science & Medicine*, 66(6), 1393–1405. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2007.11.030>
- Catalani, C., & Minkler, M. (2010). Photovoice: A review of the literature in health and public health. *Health Education & Behavior*, 37(3), 424–451. <https://doi.org/10.1177/1090198109342084>
- Clark-Ibáñez, M. (2007). Inner-city children in sharper focus: Sociology of childhood and photo elicitation interviews. In G. C. Stanczak (Ed.), *Visual research methods: Image, society, and representation* (pp. 167–196). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Collier, J., & Collier, M. (1986). *Visual anthropology: Photography as a research method*. Albuquerque, NM: University of New Mexico Press.
- Dodd, S. (2020). *Ethics and integrity in visual research methods*. London: Emerald Publishing.
- Fitzgibbon, W. (2022). *Applied photovoice in criminal justice: Voices made visible*. New York, NY: Taylor & Francis.
- Freire, P. (1970). The adult literacy process as cultural action for freedom. *Harvard Educational Review*, 68(4), 480–498. <https://doi.org/10.17763/haer.40.2.q7n227021n148p26>
- Godden, R. (2020). Can I take your photo?’ The practicalities of managing informed consent with vulnerable populations. In S. Dodd (Ed.), *Ethics and integrity in visual research methods (Advances in research ethics and integrity, vol. 5)* (pp. 67–91). Leeds: Emerald Publishing.
- Gubrium, A., & Harper, K. (2013). *Participatory visual and digital methods*. New York, NY: Routledge.
- Harper, D. (2002). Talking about pictures: A case for photo elicitation. *Visual studies*, 17(1), 13–26. <https://doi.org/10.1080/14725860220137345>
- Harrison, B. (2014). Photographic visions and narrative inquiry. *Qualitative Research in Psychology*, 11(4), 394–407. <https://doi.org/10.1075/ni.12.1.14har>
- Holm, G. (2014). Photography as a research method. In P. Leavy (Ed.), *The Oxford Handbook of qualitative research* (pp. 569–600). New York, NY: Oxford University Press.
- Jarldorn, M. (2018). *Photovoice Handbook for social workers: Method, practicalities and possibilities for social change*. Cham, Switzerland: Springer.
- Latz, A. O. (2017). *Photovoice research in education and beyond: A practical guide from theory to exhibition*. New York, NY: Routledge.
- Mannay, D. (2016). *Visual, narrative and creative research methods: Application, reflection and ethics*. New York, NY: Taylor & Francis.
- Margolis, E. (2004). Looking at discipline, looking at labour: photographic representations of Indian boarding schools. *Visual studies*, 19(1), 72–96. <https://doi.org/10.1080/1472586042000204861>

- Mays, S. (2024, March 21). *How many pictures are there (2024)*. Retrieved August 30, 2024, from <https://www.smays.com/2024/03/how-many-pictures/>
- Mazzetti, A. S. (2020). Using participant-produced drawings as an alternative to photographs in ethnographic research. In S. Dodd (Ed.), *Ethics and integrity in visual research methods* (pp. 29–42). Bingley, UK: Emerald Publishing.
- Mitchell, L. M. (2006). Child-centered? Thinking critically about children's drawings as a visual research method. *Visual Anthropology Review*, 22(1), 60–73. <https://doi.org/10.1525/var.2006.22.1.60>
- Pauwels, L. (2011). An integrated conceptual framework for visual social. In L. Pauwels (Ed.), *The SAGE Handbook of visual research methods* (pp. 3–23). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Pink, S. (2013). *Doing visual ethnography* (3rd ed.). London: Sage Publications.
- Rose, G. (2016). *Visual methodologies: An introduction to researching with visual materials* (4th ed.). London: Sage Publications.
- Spencer, S. (2011). *Visual research methods in the social sciences: Awakening visions*. Oxfordshire: Routledge.
- Stanczak, G. C. (Ed.). (2007). *Visual research methods: Image, society, and representation*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Strack, R. W., Magill, C., & McDonagh, K. (2004). *Engaging youth through photovoice*. *Health Promotion Practice*, 5(1), 49–58. <https://doi.org/10.1177/1524839903258015>
- Switzer, S., & Flicker, S. (2021). Visualizing DEPICT: A multistep model for participatory analysis in photovoice research for social change. *Health Promotion Practice*, 22(2_suppl), 50S–65S.
- Teti, M., Murray, C., & Johnson, L. (2012). Photovoice as a community-based participatory research method among women living with HIV/AIDS: Ethical opportunities and challenges. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 7(4), 34–43. <https://doi.org/10.1525/jer.2012.7.4.34>

- Wagner, J. (2012). Observing culture and social life: Documentary photography, fieldwork, and social research. In J. Goodwin (Ed.), *SAGE Biographical research: Starting points, debates and approaches* (pp. 189–222). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Wang, C. C. (2006). Youth participation in photovoice as a strategy for community change. *Journal of Community Practice*, 14(1–2), 147–161. Retrieved from https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1300/J125v14n01_09
- Wang, C., & Burris, M. A. (1997). Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health Education & Behavior*, 24(3), 369–387. <https://doi.org/10.1177/109019819702400309>
- Wang, C., & Redwood–Jones, Y. A. (2001). Photovoice ethics: Perspectives from flint photovoice. *Health Education & Behavior*, 28(5), 560–572. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/45055784>
- Webb, J., & Bedi, S. (2020). A brief introduction to visual research methods in library and information studies. In S. Bedi & J. Webb (Eds.), *Visual research methods: an introduction for library and information studies* (pp. 3–28). Croydon, UK: Facet.
- Zhang, M. (2011, September 16). *Film photography peak in 2000 with 85 billion photos taken, then plummeted*. Retrieved May 10, 2022, from <https://petapixel.com/2011/09/16/film-photography-peaked-in-2000-with-85-billion-photos-taken-then-plummeted/>